

A ÉTICA E O TRABALLO SOCIAL. COMISIÓN DEONTOLÓXICA DO COLEXIO OFICIAL DE TRABALLO SOCIAL DE GALICIA

*Gómez Fernández, Elena; Vilar Varela, Ana; Vilar Pumares,
Maira; Corral Martínez, Manuela; Varela Justo, Angela;
Rodríguez Cañas, Maribel; Labora González, Juan José.
Comisión Deontolóxica do Colexio Oficial de Traballo Social de Galicia*

RESUMO

O presente artigo pretende poñer en valor á *Comisión Deontolóxica* do Colexio Oficial de Traballo Social de Galicia como eixe transversal e estratéxico do plan de traballo da Xunta de Goberno, o *compromiso ético* coa profesión e a *defensa dos valores e principios*, en prol do bo cumprimento do noso código deontolóxico, impulsando e potenciando a formalización da Comisión Deontolóxica e de Ética Profesional.

Neste senso, faise un análise respecto a nosa práctica profesional, resaltando os principios xerais e valores éticos do Traballo social como a xustiza social, dignidade e os dereitos humanos, ademais de percorrer a historia dos Servizos sociais e a esencia do cuarto pilar de benestar.

Finaliza presentando o novo Regulamento interno da Comisión Deontolóxica coa exposición dos seus fins, composición, estrutura e demais cuestións sobre o funcionamento da Comisión.

PALABRAS CLAVE

Ética, Comisión Deontolóxica, Traballo Social, Xustiza Social, Práctica profesional

RESUMEN

El presente artículo pretende poner en valor a la *Comisión Deontológica* del Colexio Oficial de Traballo Social de Galicia como eje transversal y estratégico del plan de trabajo de la Junta de Gobierno, el *compromiso ético* con la profesión y la defensa de los valores y principios, en pro del buen funcionamiento de nuestro código deontológico, impulsando y potenciando la formalización de la Comisión Deontológica y de Ética profesional.

En este sentido, se elabora un análisis respecto a nuestra práctica profesional, resaltando los principios generales y valores éticos del Trabajo social como la justicia social, dignidad y los derechos humanos, además de recorrer la historia de los Servicios Sociales y la esencia del cuarto pila de bienestar.

Finaliza presentando el nuevo Reglamento interno de la Comisión Deontológica con la exposición de sus fines, composición, estructura y demás cuestiones sobre el funcionamiento de la Comisión.

PALABRAS CLAVE

Ética, Comisión Deontológica, Trabajo Social, Justicia Social, Práctica profesional

ABSTRACT

This article intends to highlight the Deontological Commission of Official Association of Social Work of Galicia as a transversal, strategical core of the work plan of the Governing Board, the ethical commitment to Social Work and the protection of its values and principles, in order to fulfill the compliance with our Code of Ethics, boosting and powering the formalisation of the Deontological Commission and Professional Ethics.

Accordingly, it is carried out an analysis about our professional practice highlighting the general principles and ethical values of Social Work such as social justice, dignity and human rights, in addition to going over the history of Social Services and the essence of the fourth pillar of welfare.

It ends introducing the new Internal Regulation of the Deontological Commission showing its purpose, composition, structure and other issues about the performance of the Commission.

KEYWORDS

Ethics, Deontological Commission, Social Work, Social Justice, Professional Practice.

INTRODUCCIÓN

O exercicio da *profesión* do traballo social sempre estivo ligado, como parte indivisible e como característica fundamental da súa propia esencia, á promoción das persoas en diferentes contornas de convivencia desde unha constante e contrastada defensa da dignidade humana, nun intento de que se cumpra ese mandato kantiano de tratar ás persoas como fins e non como medios (Kant, 1785/2005).

Así, a nosa identidade profesional, ineludiblemente xa desde as nosas orixes, estivo sempre vinculada a un firme compromiso ético que propugna a procura constante da calidade e afabilidade da nosa práctica diaria, e que tamén ten, como un dos grandes obxectivos de profesión, a defensa pola dignidade e equidade no acceso aos dereitos sociais universais.

Por outra banda, facendo un pouco de historia, situámonos na nosa actual sociedade democrática que propugna un estado de benestar que acolleu ao sistema de servizos sociais como o *cuarto pilar* necesario do estado (xunto aos sistemas públicos de educación, sanidade, e de garantía de rendas).

Con todo, é indubidable que todos os sistemas, pero especialmente o sistema de servizos sociais, víronse afectados negativamente nos últimos anos provocando unha *involución*, que non só afectou ao ben protexible do sistema, senón ao cumprimento efectivo dos dereitos sociais da cidadanía.

Ademais, durante os últimos anos, a nosa identidade profesional estase desfigurando, tanto desde o punto de vista da estrutura profesional como para as persoas usuarias, debido á distorsión do obxecto do sistema, enfocando a nosa práctica profesional máis cara ao inmediato e demandado, cara á xestión e provisión de recursos, e non tanto cara á intervención social, a interacción coas persoas, o traballo con e para a comunidade. Noutras palabras, esquecémonos de que Mary Richmond en *Diagnóstico Social* (1917/2008) advertíanos da necesidade de non permitir que o Traballo Social se burocratizase en exceso e perdese a dimensión creativa e de proximidade á persoa usuaria. Así mesmo, tamén esquecemos a advertencia que Rich-

mond (1917/1996) nos indica en *Caso Social Individual* sobre o bo uso das axudas económicas, evitando o abuso das mesmas.

E deste xeito fúmonos desenfocando, porque mentres estabamos a atender á árbore, subestimamos o bosque. O relacional e comunitario diluíuse ao ritmo na que a nosa motivación ética íase “almacenando” na trastenda por non ser produto estrela.

Non nos paramos a analizar nin o que pasou nin o que está a pasar.

Ao contrario, tivémonos que ir adaptando a un ritmo alleo, acomodando o noso facer a unha tirada curta, ao inmediato e grande, a protocolos, normas, trámites que ofrecen as distintas organizacións... mentres as nosas respostas *admitidas* – por ser as únicas que se solicitan e esperan – foron máis propias de autómatas que de profesionais con identidade, obxecto profesional e obxectivos de intervención claros e individualizados para a súa aplicación específica a cada caso concreto, único e distinto, que non se deixa encerrar nun patrón predeterminado, senón que reclama o respecto á diferenza, á especificidade de cada persoa/grupo/comunidade.

O resultado, previsible pero doloroso, está a ser unha deriva, unha perda de ruta, que desde unha certa perversión da nosa identidade profesional, facilitada pola minoración da nosa ética, oríentanos cara a unha despersonalización na atención social.

Durante a pandemia do COVID -19 vivimos e xestionamos como profesión, situacións moi duras e detectamos que a crise sanitaria, tamén foi social e que as franxas de vulnerabilidade social engrosáronse, situándonos ante un escenario que propicia un non contemplado retroceso cara a accións puramente asistencialistas que pensabamos como xa superadas.

E con todo, o espazo relacional, as redes de apoio comunitario fixéronse máis imprescindibles e visibles que nunca, a nosa esencia como profesión de apoio e acompañamento nos diferentes procesos vitais, o noso saber facer en relacións humanas e nas interaccións individuais, grupais e comunitarias, fíxose moi patente.

Xerouse desde un contexto totalmente incerto e inesperado, a esencia humana, o respecto polos demais, a provisión de recursos para a cobertura de necesidades básicas e a xeración de apoios mutuos, que nos resituou no verdadeiro *perímetro* da nosa acción, profesional.

Esta situación visibilizou de golpe a debilidade estrutural de todos os sistemas sociais de protección deseñados, e moi especialmente nos directamente vinculados ao sanitario e o social.

Ademais, no Sistema de Servizos Sociais, que xa arrastra desde o seu inicio un certo déficit de fondo (e fondos), está a provocar un impacto considerable, xa que nin se investiu, nin se reflexionou na mesma medida que noutros sistemas.

O que sen dúbida si se mostrou inalterable, foi a implicación e compromiso profesional, devolvendo ao traballo social ao lugar que sempre debeu corresponder como servizo esencial.

Todas e todos os profesionais de traballo social, expómonos *diariamente o bo facer profesional*, o como afrontar os conflitos éticos en situacións de dificultade, onde temos múltiples respostas, múltiples dúbidas e poucas certezas absolutas.

Ademais, para *ser profesionais* en traballo social, é imprescindible que sigamos un proceso no que, ademais de convertermos nunha *persoa titulada* por adquirir e posuír as competencias e habilidades necesarias para o exercicio da profesión (dadas dos coñecementos científicos e técnicos especializados e formais, e adquiridas mediante a capacitación universitaria e a experiencia práctica), incorporémonos á comunidade estruturada de traballo social —o Colexio Profesional— asumindo determinadas normas colectivas de comportamento, entendidas como deontoloxía profesional, pasando así a formar parte dun *sistema profesional* (de corte europeo).

Deste xeito, o nosa forma de entender o *ser profesional* inclúe, ademais da garantía das competencias iniciais e a aposta pola calidade do desenvolvemento profesional continuo, un vínculo e compromiso coa profesión no seu conxunto, e coa sociedade, que posibilita que podamos actuar con independencia e autonomía, xerando *confianza* ao cumprir coas responsabilidades profesionais, sempre desde unha sólida actitude de servizo á comunidade e desde un compromiso ético acreditado, porque está sometido a control por pertencer a un colexio profesional.

Por tanto, a nosa conduta rexerá de acordo a principios profesionais acordados como a autonomía, promoción, aceptación, respecto, confidencialidade, .., pero tamén de acordo a principios xerais, e valores, que rexen calquera código deontolóxico e de ética profesional, como a xustiza social, a dignidade, os dereitos humanos, etc.

Este conxunto de principios e normas fixan os límites do permitido —liñas vermellas— vinculados á ética, que nin son eternas nin son inamovibles.

Máis ben, deben estar en constante movemento e reflexión —como a vida mesma— compasándose ao ritmo do que vivimos e necesitamos, tanto como persoas, como grupos e/ou como comunidade-sociedade, máis se cabe, nun-

ha profesión como a nosa, que nace cun carácter vocacional e, como garante de dereitos humanos.

En definitiva, todos os elementos expostos, que en principio poden xerar inquietude, máis ben deben orixinar un necesario compromiso profesional en prol da responsabilidade e da xustiza social, lembrándonos que necesitamos un sistema estable e continuado de apoios, formación, reflexión... como colectivo profesional.

Por iso, o Colexio de Traballo Social de Galicia, a través da súa actual Xunta de goberno, consciente desta situación e necesidade, establece como eixo estratéxico e transversal do seu plan de traballo, o *compromiso ético* coa profesión e a *defensa dos valores e principios*, en prol do bo cumprimento do noso código deontolóxico, impulsando e potenciando a formalización da Comisión Deontolóxica e de Ética Profesional.

2. ÉTICA E DEONTOLOXÍA

Para coñecer esta Comisión e os seus quefaceres, é convinte repasar os antecedentes da *deontoloxía* na nosa profesión.

O primeiro código de ética da Federación Internacional de Traballadores Sociais (FITS), tivo un impacto na identidade profesional durante a súa vixencia, do 1976 ao 2004.

No ano 2004 o código da FITS sinala que o traballo social é a disciplina científico-profesional que

promove o cambio social, a resolución de problemas nas relacións humanas e o fortalecemento e a liberación das persoas para incrementar o benestar. Mediante a utilización de teorías sobre o comportamento humano e os sistemas sociais, o Traballo Social intervén nos puntos nos que as persoas interactúan coa súa contorna. Os principios de Dereitos Humanos e a Xustiza Social son fundamentais para o Traballo Social (2004, p. 2).

Posteriormente o Consello Xeral de Traballo social (2012/2019) publica o seu Código deontolóxico en xuño de 2012, seguindo os criterios ético da actuación profesional e do exercicio profesional, que se homoxeneizou en todo o Estado, así como o recoñecemento de crear grupos de traballo e Comisións

Igualmente o Comité Executivo da FITS (IFSW) e a Xunta da Asociación Internacional de Escolas de Traballo Social (IASSW), establecen unha definición do traballo social en Melbourne, en xullo de 2014

O traballo social é unha profesión baseada na práctica e unha disciplina académica que promove o cambio e o desenvolvemento social, a cohesión social, e o fortalecemento e a liberación das persoas.

Os principios da xustiza social, os dereitos humanos, a responsabilidade colectiva, e o respecto á diversidade son fundamentais para o traballo social. Apoiada polas teorías do traballo social, as ciencias sociais, as humanidades, e os coñecementos indíxenas, o traballo social involucra ás persoas, e as estruturas para facer fronte a desafíos da vida e aumentar o benestar (FITS, 2021).

Deste xeito, lembrando as nosas raíces e os consensos que nos sustentan, iníciase a andaina da Comisión deontolóxica do colexio de traballo social de Galicia, que mantén como un dos seus principais e permanentes obxectivos, afianzarse na lexitimación da ética como fundamento para unha boa praxe profesional: *sen ética navegaremos sen rumbo nin compás*.

Entendemos que a Comisión, "ademais" debe igualmente cumprir outros obxectivos máis próximos, orientados a establecer *espazos de encontro profesional*, *intercambio* de recomendacións, *boas praxes*, recuperando con iso o prestixio e identidade profesional que sempre nos caracterizou.

A Comisión Deontolóxica e de ética profesional, nace como un órgano consultivo e colexiado da Xunta de Goberno do colexio profesional de traballo social de Galicia, que asesora en materia de ética e deontoloxía, así como en relación a necesidades, demandas e cuestións que se susciten sempre e cando teñan relación con funcións da organización colexial e exercicio profesional.

Os propios Estatutos do Colexio Profesional establecen entre as funcións propias "Ordenar a actividade das persoas colexiadas no ámbito da súa competencia, velando pola súa ética e dignidade profesional, así como conciliar os seus intereses co interese social e os dereitos da cidadanía, así como exercer se fose o caso a potestade de iniciar algunha potestade disciplinaria" (Vicepresidencia e Consellería de Presidencia, Administración Pública e Xustiza, 2017).

Igualmente no artigo 26 (Vicepresidencia e Consellería de Presidencia, Administración Pública e Xustiza, 2017), regula como dereitos das persoas colexiadas, tanto o exercicio da profesión con plena liberdade, dentro do marco xurídico, deontolóxico ou estatutario, como o ser asistidas, asesorado e defendido polo colexio cos medios que este dispoña

Finalmente, no artigo 27 (Vicepresidencia e Consellería de Presidencia, Administración Pública e Xustiza, 2017) establece como deberes das persoas colexiadas exercer a súa profesión segundo a ética profesional, así como

comparecer ante os órganos colexiados cando sexan requiridas, como é a comisión deontolóxica, pero en calquera caso este órgano debe ser instrumento de apoio non de control, ten que ser visibilizado dentro da estrutura colexial como un dos medios para alcanzar os principios e compromisos éticos e deontolóxicos que a nosa profesión require.

Por outra banda, tal e como recoñece o Consello Xeral de Traballo social merece ser nomeado que:

Seguramente o máis relevante suposto de ordenación do exercicio profesional é a atención á deontoloxía profesional, esta fai referencia ao conxunto de regras e principios éticos que regulan e guían unha concreta actividade profesional e réxese como garantía do profesional e dos / as persoas usuarias e servizos (2016).

O colexio de traballo social de Galicia consolida así Comisión deontolóxica e de ética profesional, establecendo un regulamento interno de funcionamento que é aprobado na asemblea xeral do ano 2020.

Este documento dá carta de natureza ao grupo de traballo e ten como obxecto establecer os fins, composición, estrutura, e demais cuestións sobre o funcionamento da comisión.

No propio Regulamento regúlase a natureza da Comisión Deontolóxica, como *órgano consultivo e colexiado* da Xunta de Goberno do Colexio de Traballo Social, e entre outros se destacan os seguintes fins:

- Preservar os valores e principios da profesión de Traballo social en Galicia
- Velar pola adecuada comprensión, interpretación e aplicación dos principios e preceptos do Código Deontolóxico
- Afianzar na lexitimación da profesión e organización colexial ante os propios profesionais, cidadanía e institucións
- Favorecer o recoñecemento, credibilidade e confianza social nas e nos profesionais
- Garantir a boa praxe , promover o coñecemento de modelos e manual no que se desenvolven
- Promover a cultura e formación en deontoloxía profesional , difundir cuestións éticas
- Asesorar á Xunta de Goberno do Colexio en materia de deontoloxía
- Emitir recomendacións e informes

Tamén é importante lembrar *cales NON serían funcións* da Comisión deontolóxica e de ética profesional:

- Intervir en accións xudiciais, nin en recursos administrativos
- Emitir xuízos sobre a ética ou as condutas das persoas usuarias
- Intervir en asuntos que competen a outros ámbitos da administración ou organización (comisións disciplinarias, sindicais, etc.)
- Realizar estudos ou informes co obxectivo de que sirva de análise en temas sociais ou económicos, relacionados directa ou indirectamente con servizos sociais ou a intervención social

Con relación á composición da Comisión, estará integrada por nove comiñentes, aínda que poderán integrarse máis membros/ as e contar con persoas expertas se se considera necesario.

Serían requisitos esixibles aos seus integrantes, que acheguen un coñecemento e exercicio profesional acreditado, cunha experiencia mínima de 10 anos, non estar inmersa/o en ningún expediente disciplinario ou colexial, así como outra serie de requisitos que garantan o seu bo facer dentro da Comisión da que vimos falando.

Calquera actuación da comisión deontolóxica será perceptiva e non vinculante, en calquera procedemento de dilixencias informativas ou procedementos disciplinarios.

E así, aos poucos, a actual Comisión Deontolóxica, foi crescendo e evolucionando, consolidándose como o órgano adscrito ao Colexio de traballo social e á súa xunta de goberno en particular que lle corresponde ser.

En consecuencia, fóronse establecendo sistemas de traballo atendendo as demandas iniciais derivadas de casuística concreta sobre persoas usuarias, solicitando a intermediación da comisión ante situacións que consideraban eran obxecto dun posible incumprimento deontolóxico, por parte de profesionais do traballo social.

Iniciáronse procedementos e dilixencias informativas, con previa audiencia dos interesados/ as, onde se valoraban e cuestionábase se realmente situámonos ou non ante posibles incumprimentos, dando debida conta á xunta de goberno, e elevando a emisión de ditames técnicos que respecto diso a comisión determinaba.

Paralelamente, estableceuse unha liña formativa dirixida a toda a colexiación, deseñando accións formativas sobre ética e deontoloxía da intervención

social, en colaboración coa Xunta de Galicia e a Universidade da Coruña, co obxecto de formar aos/ as profesionais do traballo social neste ámbito.

Igualmente para o COTSG e a Xunta de Goberno actual, era necesario darlle a categoría que merece á ética e deontoloxía profesional, establecendo como obxectivo que esta sexa recoñecida na normativa autonómica, que regula o sistema.

Cabe destacar que esta formación tivo gran aceptación por parte das persoas colexiadas. Isto súmase ás iniciativas levadas a cabo desde outras entidades e organizacións, tanto públicas como privadas, que nos últimos anos puxeron en marcha comisións ou comités de ética no ámbito da intervención social. Poñendo así de manifesto, que son moitos os e as profesionais interesadas en mellorar a súa praxe diaria, desde o máis firme compromiso de dotar a súa intervención do máximo respecto á nosa deontoloxía profesional.

Así pois, a nosa proposta é que se regule *un Comité de Ética autonómico de servizos sociais*, como órgano con carácter transversal e estrutural en intervención social, no ámbito dos servizos sociais.

En definitiva seguiremos avogando pola defensa da profesión, desde a ética e desde a alma do traballo social, utilizando todos os medios e instrumentos que nos permitan continuar coa defensa dos dereitos e dignidade humana.

Animamos desde esta Comisión e, desde a Xunta directiva do Colexio Oficial de Traballo Social de Galicia, a que toda a colexiación poida unirse a esta mirada ética, aspirando a que as nosas e as vosas aportacións contribúan a avanzar na nosa profesión.

A fin de contas, a ética é o manancial que aporta o “valor” preciso para o noso bo vivir e facer profesional.

REFERENCIAS BILIOGRÁFICAS

- Consello Xeral de Traballo Social (2012/2019). *Código Deontolóxico de Trabaja Social*. Consejo General de Trabajo Social.
- Consello Xeral de Traballo Social (2016). Reglamento de Régimen interno de la Comisión Deontológica del Consejo General de Colegios Oficiales de Trabajo Social y Asistentes sociales. https://www.cgtrabajosocial.es/reglamento_comisiondeontologica.
- Federación internacional de trabajadores sociales (2004). *Principios éticos del trabajador social*. <https://www.cgtrabajosocial.com/app/webroot/files/jaen/files/PRINCIPIOS%20ETICOS%20DEL%20TRABAJO%20SOCIAL.pdf>

- FITS (2021, 12 febreiro). *Definición global de Traballo Social*. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- Kant, I. (2005). *Fundamentación de la metafísica de las costumbres* (M. Garrido, Ed.). Tecnos (Obra original publicada en 1785).
- Richmond, M.E. (1996). *El caso social individual* (2ª ed.). Talasa (Obra original publicada en 1922).
- Richmond, M.E. (2008). *Diagnóstico Social* (2ª ed.). Consejo General de Trabajo Social/Siglo XXI (Obra original publicada en 1917).
- Vicepresidencia e Consellería de Presidencia, Administración Pública e Xustiza (2017). *Decreto 47/2017, do 27 de abril, polo que se aproban os estatutos e a modificación da denominación do Colexio Oficial de Diplomados en Traballo Social de Galicia por Colexio Oficial de Traballo Social de Galicia*. https://www.xunta.gal/dog/Publicados/2017/20170518/AnuncioG0244-090517-0002_gl.html.

